

GUNNERSKE *Nytt*

**GUNNARSKOGS BYGDELAGS
TIDNING**

**Pris: 50:-
NR 1 2025**

Hemliga baser med kommandosoldater i Gunnarskog under Andra Världskriget. Se sid 18.

Bogen-baserna och hemligheterna b

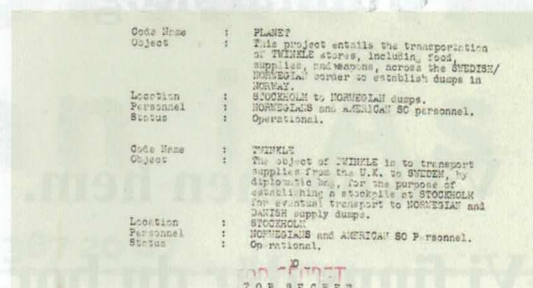
År 2025 markerar två avgörande milstolpar i historien: 85 år har passerat sedan Nazi-Tyskland invaderade Norge och Danmark, och 80 år sedan Hitlerregimen slutligen föll. I en tid där Europa återigen präglas av oroligheter och osäkerhet, är det av stor betydelse att förmedla berättelser om människor och händelser från de mörka krigsåren, särskilt till nya generationer. En spännande och okänd historia från den tiden utspelade sig i de tysta skogarna i norra Gunnarskog för nästan exakt 80 år sedan, en historia som också belyser Sveriges betydelse i slutet av andra världskriget. Från sommaren 1944 etablerades – på svenskt territorium – hemliga baser längs hela gränsen mellan Sverige och det tyskockuperade Norge, ett topphemligt samarbete som involverade Sverige, Norge, Storbritannien och USA. Dessa baser blev en central del av ett sofistikerat nätverk som knöt samman den norska motståndsrörelsen, brittiska Special Operations Executive (SOE) och SIS (Secret Intelligence Service), amerikanska Office of Strategic Services (OSS) och den svenska försvarsstabens hemliga underrättelsetjänst, känd som C-byrån. Avhemligade OSS-dokument avslöjar detaljer som tidigare varit omslutna av skuggorna. År 1943 inledde OSS specialoperationer i Sverige, och genom detta samarbete utbyttes känsliga underrättelser och ett intrikat logistiskt stöd möjliggjorde agenternas förflyttningar. En flygtransporttjänst etablerades i Stockholm, där civilt kamouflerade B-24 Liberator-bombplan användes för att flyga in militära förnödenheter. Dessa förnödenheter levererades till OSS-depåer i Stockholm för vidare distribution till motståndstyrkorna. Det är en historia om mod, strategi och samverkan på högsta nivå – en historia som fortfarande viskar genom träden vid gränsen. Vid baserna verkade kommandosoldater som förde en isolerad tillvaro i öde skogs eller fjällmarker. En del av dessa soldater var normmän som hade flytt till England och blivit upplärda vid Norwegian Independent Company No. 1 (NORIC 1), eller som det oftast kallas Kompani Linge, andra var från polistrupperna (täcknamn för normmän som fått militär utbildning i Sverige), lokala kurirer eller Milorgmän. De försågs med avancerad utrustning och var beväpnade "til tennene". USA:s stöd organiserades genom Stockholmskontoret – "Westfield Mission" som tillhörde OSS, föregångaren till Central Intelligence Agency (CIA). Från slutet av 1944 hade britter och amerikaner byggt upp ett omfattande lager i Stockholm med fältutrustning, vapen och sprängmedel. Krigsmaterialet transporterades därefter till baserna efter gränsen och vidare in i Norge.

Basen Juno i Kösstorp, central för "de vitklädda"

I arkivdokument från OSS framgår att operationen, kodnamn "PLANET", omfattade baser vid Värmlands gräns till Norge, vilka namngavs efter himlakroppar som månar, asteroider och andra föremål som kretsar kring planeter. De så kallade Sepals-baserna i norra Sverige är förhållandevis väl dokumenterade, bland annat genom en radiodokumentär. Däremot har baserna i Värmland förblivit till största delen okända. Några har varit medvetna om deras existens, men att föregångaren till CIA – OSS – varit involverade är sannolikt okänt för de flesta. Ett exempel är basen Juno (namn från en asteroid), enskilt belägen i skogen vid torpet Kösstorp några kilometer från norska gränsen i norra Gunnarskog (Bogen). Här planerade 7–8 norska kommandosoldater strid, sabotageaktioner och gjorde gränsöverskridande räder utrustade med material från brittiska och amerikanska styrkor. Tidigare under kriget användes också Bengtstorp till liknande uppgifter. Där uppehöll sig 5–6 unga normmän från polistrupperna som deltog i transport av vapen och förnödenheter och korsade gränsen med jämna mellanrum. När frihetskämparna från Junobasen utförde räder in i det

Norska motståndsmän i Mitandersfors i maj 1945. I mitten Oskar Solberg (Mjölmar-Oskar), Mitandersfors Foto: privat

OSS Westfield Mission – Code namn: PLANET – Top Secret

tyskockuperade Norge, passerade de oftast gränsen vid Långtjärne. Denna plats valdes sannolikt på grund av sin avlägsna och svårtillgängliga terräng, vilket minskade risken för att bli upptäckta av fienden. Vid något tillfälle var det nära att de blev upptäckta av en tysk gränspatrull som patrullerade i området, men de lyckades undkomma utan incidenter.

Japetus viktig transportbas – fara för upprullning – uppdrag slutfört

En bas som fick namnet "Japetus" (måne till Saturnus) upprättades i fjärdingsmannen Oskar och Jenny Solbergs bostad vid Varaldsjön i Mitandersfors, känd som "Mjölmarstugan". Basen tvingades dock stänga ner i november 1944, eftersom det förelåg stor fara för upprullning efter att personer knutna till organisationen hade döts och överlevande arresterats av tyskarna på norskt territorium. Under tiden basen var aktiv transporterades militär utrustning för minst 50 man, tillsammans med flera skrivmaskiner och en koffert full med detonatorer för sabotageaktioner. Utrustningen roddes över Varaldsjön och vidarebefordrades gömt i lastbilar. Vingersruta, en flyktingled från Kongsvinger, användes också i transportverksamheten och grenseloser som Einar Solbergseter från Austmarka med flera förde med sig material tillbaka till Norge.

En mörk och sen höstkväll körde tre lastbilar med släckt belysning in på familjen Solbergs gårdsplan. Människorna ombord lastade av och fyllde huset till brädden med gods som transporterats från Stockholm. Materialet var noggrant förberett för att smugglas över gränsen till motståndsrörelsen. Planen för Planet-grupperna var att få in utrustning till ca 600 man, och detta blev utfört. Totalt smugglades 145 vapenlådor och 6 400 kg mat och kläder över gränsen i Värmland. Varje vapenlåda kunde innehålla ca 10 karbiner, eller 25 pistoler, eller 6 maskinpistoler eller två maskingevär.

om operation "PLANET" (Top Secret)

Basen Japetus i Mjölnarstugan och Mjölnar-Oskar (Oskar Solberg)Foto: Privat

Basen "Juno" – Kösstorp som det såg ut under kriget, nu finns bara resterna av grunden kvar. Foto: Privat

9 april 1940: "Vi hör på vår dåliga likströmsmottagare att Tyskland gått in i Norge och att vårt broderland befinner sig i krig. Det sker en dag då det alltiämt är meterdjup snö i skogarna på båda sidor gränsen" – från Oskar Solbergs dagbok.

Oskar Solberg var en skicklig man som kunde många yrken, han var fjärdingsman (underlänsman), mjölnare, sågare, smed, kraftstationsföreståndare i 46 år, organiserade flyktingmottagning och stöttade motståndsrörelsen helhjärtat. Oskar hade till och med en radiomottagare i boden som han använde för att upprätthålla kontakten. Den kallades för Appetuss. Efter kriget fick han Haakon VII:s frihetsmedalj.

Medaljen tilldelades både norska och utländska militärer och civila som på ett betydande sätt bidragit till Norges sak under kriget. Även för den dagliga försörjningen av mat till basen Juno i Kösstorp svarade familjen Solberg. De hade en utmanande gångväg på fem kilometer genom skogen i kuperad terräng för att nå basen. Jenny och Oskar Solbergs barn, bar ofta själva maten genom skogen till basen, vilket krävde både mod och uthållighet. Genom sina insatser visar de oss vad sanna hjältar är – vanliga människor som trotsade farorna och bidrog till motståndets framgångar i kampen mot nazismen.

Rolf Sannes offrade allt för Norges frihet

En månljus novemberratt samlades motståndsmän, varav två tillhörde Juno- och Japetus-baserna, på en överenskommen plats på norskt territorium (Endelausmyrene nordväst om Elverum). Väntan blev lång, men till slut hördes ljudet av flygplan i fjärran. Tre vita ljus i en rad tändes på myren, och strax därefter kom två flygplan in på låg höjd. Varje flygplan släppte 24 containrar fyllda med utrustning och vapen. Planen gjorde en sväng, blinkade med sina

ljus och försvann sedan i mörkret. En av dem som deltog i mottagningen av denna viktiga last skulle aldrig få uppleva befrielsedagarna.

Några dagar senare, måndagen den 13 november 1944, färdades två lastbilar från Austmarka mot den svenska gränsen för att hämta ved. I den första lastbilen satt Einar Kjellerhullet och Hans Bråten, medan Hans Amundsen samt två norska kurirer, däribland Rolf Sannes från Larvik, åkte i den andra. Rolf var en av "de hvitklede" som opererade i Kösstorp (Juno), en norsk grupp specialutbildad för uppdrag i Norge. Dessa uppdrag kunde innefatta att ta emot vapenleveranser, eliminera farliga nazister, föra bort angivare, kurirverksamhet eller utföra sabotage. Ursprungligen var planen att de båda kurirerna skulle ta sig till fots genom Varaldskogen, som de oftast gjorde, men tidsnöd gjorde att de valde att lifta med några lastbilar. Mellan Austmarka och Mitandersfors, öster om Sunddamsaga stoppades bilarna av en tysk gränspatrull bestående av åtta soldater. När soldaterna begärde att få se passen kunde Rolf inte omedelbart hitta sitt, vilket väckte misstankar. De beordrades ut ur fordonet, och tyskarna upptäckte deras sovsäckar, proviant och pistoler av brittiskt märke. De förstod att de hade blivit avslöjade, och Rolf såg sin chans att försöka fly in i skogen. Han sprang i sicksack mellan träden, men en tysk soldat träffade honom i ryggen med kulorna från en maskinpistol. Den 29-åriga Rolf avled omedelbart. Vid tillfället då Rolf blev skjuten var han på väg till familjen Solberg i Mitandersfors för att hämta kläder. Planen var sedan att fortsätta vidare till Stockholm. På platsen, vid nuvarande Fylkesväg 203 (Mitandersforsvägen), cirka 3,5 kilometer från Austmarka centrum, restes den 17 maj 1954 en minnessten av Austmarka Arbeiderungdomslag med följande text:

"Til minne om kurer Rolf Sannes, Larvik. Født 16.05.1915. Skutt av tyskerne 13.11.1944. Kjemp for alt du har kjært dø om så det gjelder da er livet ei så svært døden ikke heller".

Tystnadsplikt i 50 år

Flera av dem som deltog i hemliga operationer under krigsåren avlade ett löfte om tystnad och delade aldrig med sig av vad som hade skett. Många förstod heller inte att de medverkade i en större allierad insats, där även föregångaren till CIA, Office of Strategic Services (OSS), spelade en viktig roll.

Men historien bär vittnesbörd om en tid då lojalitet och samarbete präglade både individer och nationer. Även om mycket av informationen förblivit dold, framträder bilden av ett avgörande och djupgående partnerskap mellan Sverige, Norge, USA och Storbritannien i slutet av andra världskriget. Detta samarbete lade grunden för långvariga relationer som kom att bli avgörande för säkerhets- och underrättelsesamarbeten långt efter krigets slut och som har fortsatt att spela en viktig roll i vår samtid.

Framtiden för dessa band är dock inte helt förutsägbar. Politiska förändringar, som en president med bristande historisk förståelse eller andra oväntade beslut, skulle kunna påverka dessa relationer. Ändå kan man knappast förneka den historiska betydelsen och den styrka som detta partnerskap en gång hade – och som det potentiellt kan ha även i framtiden.

Text: Lars-Olof Gävert